

Berény Róbert (1887-1953)

Első önarckép

1901-1902 körül

Olaj, vászon; 39x30 cm

Jelezve balra lent: Berény Róbert Bpest

Magyar Nemzeti Galéria műtárgybírálati száma 8708

Irodalom:

- Bölöni György: Berény Róbert. Auróra, 1911.
- Berény Róbert: A festői közlés. Nyugat, 1913.
- Oltványi Ártinger Imre: Berény Róbert. Magyar Művészet 1936. XII. évf. 3. sz. 67-72. oldal
- Szegi Pál: Berény Róbert. Tér és Forma, 1947. 3.szám
- Szij Béla: Berény Róbert festői fejlődése legkorábbi műveitől Bartók Béla portréjáig. Művészettörténeti Értesítő, 1961. X. 1. 215-223. oldal
- Szij Béla: Berény Róbert életútja gyermekéveitől a berlini emigrációig. A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei IV. sz., Budapest, 1963. 113-124. oldal
- Béla Szij: Róbert Berény. Acta Historiae Artium, 1965. Tom. XII. fasc. 1-2. 155-200. oldal

“A kép a festő lelki tartalmának képe” - írja Berény Róbert egy kiállítás kritikájának bevezetőjében. Nem véletlen, hogy a modern magyar festészet egyik legsokfélebb tehetséggel megáldott mestere, a zenész, festő, kritikus Berény oeuvrejében különleges helye van önarcképeinek. Képünk az önarckép műfajához tartozó festmények első, ez idáig lappangó darabja - az első Berény önarckép.

A kisméretű, sötét alapozású olajfestményről a fiatal, kamaszévei vége felé járó Berény Róbert félprofilból tekint ránk. A fehér inges, barna zakót és nyakkendőt viselő festő összehúzott szemöldöke, ráncokba futó homloka, dacos, egyszersmind gyanakvó arckifejezése és a Berény portrékról ismerős duzzadt, érzéki száj a fiatal Berény Róbert karakter- és lélekábrázoló készségének és mesterségbeli tudásának legkorábbi bizonyítékai.

A képünk felbukkanásáig elsőnek tartott önarcképét Berény Róbert 1903-ban, 16 éves korában festette. Bálint Lajos visszaemlékezései szerint ezzel, az *Első önarckép* címen ismert festménnyel (1903, Magyar Nemzeti Galéria) egy időben és hasonló céllal festette a *Szoba esti lámpafénynél* (1903) című művét is: „Műterme szülei budai villájában volt, anyagi gondtalanságban élt, minden lehetősége megvolt, hogy művészetének, egyéb hajlandóságainak éljen. Tizenhat évesen már többek között egy kész önarcképpel és egy intérieurjével jelentkezett felvételre az állami festőiskolába, a Minta-rajziskolába.”

A szokatlanul fiatalon festővé ért Berény már a Deák téri elemi iskola padjában is szívesen rajzolgatott, sőt művészetének és életének egyik legjobb ismerője, a műgyűjtő és kritikus Oltványi Ártinger Imre szerint a tanító egyenesen figyelmeztette szüleit, hogy szoktassák le gyermeküket az állandó és felesleges firkálásról. A Markó utcai reáliskolában -

melynek vele egy időben Pór Bertalan is növendéke volt - mélyült el a rajz és a zene iránti érdeklődése, ekkor kötött barátságot Weiner Leóval és Reiner Frigyessel, akikkel együtt szülei otthonában gyakran rendezett házi kamarazene esteket.

Képünk, Berény legelső önarcképe, nemcsak a tanulóéveit már kamaszkorára maga mögött hagyó fiatal festő technikai tudását, de Munkácsy Mihály festészete iránti vonzalmát is reprezentálja. Berény így vall erről: “...igen sokáig Munkácsy volt az ideálom. Munkácsy szeretete - véletlen vagy monográfiák megismerése okozta-e - Rembrandt szeretetére vezetett.”

Rembrandt festészetének és Munkácsy müncheni korszakának hatását mutatja képünk sötét alapozása, az elmosódottan, foltszerűen felvitt olajfesték használata és visszafogott, sötét-világos kontrasztra épülő barnás alaptónusú kolorit. Az olajfesték testességére és lazúrozhatóságára egyaránt építő festésmód és a felületkezelés ugyancsak Munkácsy 1870-es években készült műveinek festőiségét és faktúráját illetve a századforduló magyar festészetében éppen a Munkácsy-hagyomány folytatásaként jelentkező realista tendenciáknak a festéstechnikáját idézik.

Az önarckép műfajához újra és újra visszatérő Berény Róbert életművében, Rembrandtéhoz hasonlóan, külön korpuszt alkotnak saját magáról készült rajzai, festményei. Egy újabb önarcképe láttán egyszer Medgyessy Ferenc állítólag azt kérdezte a festőtől: “Azt hiszed, ha ilyen sokszor fested magad szebb leszel?” “Én nem, - felelte Berény - de a képeim talán igen.”

A Berény életét és festői pályáját végigkísérő - stílusjegyeket és technikájakat tekintve heterogén csoportot alkotó - önarcképek időről-időre rögzítik Berény lassan változó arcvonásait és reprezentálják a festészet kifejezési lehetőségeire újra és újra rákérdőző mester gondolkodásmódjának formálódását.

Képünk, Berény első önarcképe a festő művészi attitűdjének minden elemét magán viseli. A Berény életmű sorozattá összeálló önarcképei közül képünk rokonságot mutat az ez idáig tévesen elsőnek aposztrofált *Első önarcképpel*: hasonló a jobb profilból a nézőre tekintő fej beállítása, a redős homlok és a kételkedő okos tekintet. Képünk barna tónusos festésmódja és Berény arcvonásainak kamaszos jellege alapján a mű 1901-02 körül, a Markó utcai felső reáliskolában töltött időszakban készülhetett.

Az *Önarcképről*, a fiatal Berény karakterportréjáról ránk szegeződő egyszerre dacos, öntudatos és kutató tekintetet - a festő “léleklátó és lélekkutató démonizmusának” lenyűgöző megnyilvánulását - viszontlátjuk Berény fiatalkori önarcképein, így a Párizsban festett *Pipás önarcképen* (1905) vagy a Magyar Nemzeti Galériában található *Szalmakalapos önarcképen* (1906) is.

A festői kifejezés és a lélekábrázolás lehetőségeit és ezeken keresztül önmagát kutató, soha meg nem elégedő Berény Róbert első önarcképe egy hatalmas életmű, és a magyar önarcképfestészet történetében az egyik legjelentősebb önarcképsorozat nyitánya.

B.Á.